

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение

Хорум-Дагская средняя общеобразовательная школа

Рассмотрено,

на заседании ШМО

Протокол № 1 от 31.08. 2023г

Рук-ль ШМО Монгуш И.И.

Согласовано

зам.дир по УВР

Монгуш /Монгуш Й.Р./

« 31 » 08. 2023г

Утверждена

приказом директора школы

№ 1 от 31.08.2023г

/Ооржак Р.Э./

Рабочая программа
учебного предмета
родная литература
2023-2024 учебный год

Класс: 6

Учитель: Монгуш Р.Э.

ТАЙЫЛБЫР БИЖИК

Ажылчын программаның кол таваа кылдыр дараазында хоойлу, доктаал, саавырлар алдынган:

- Конституция Российской Федерации (с изменениями на 01.07.2020 г.) ст. 26;
- Федеральный закон от 29 декабря 2012 г. № 273-ФЗ «Об образовании в Российской Федерации»;
- Федеральный закон от 03.08.2018 г. № 317-ФЗ «О внесении изменений в статьи 11 и 14 Федерального закона «Об образовании в Российской Федерации»;
- Приказ Министерства образования и науки РФ от 17 декабря 2010 г. № 1897 «Об утверждении федерального государственного 4 образовательного стандарта основного общего образования» (в редакции приказа Минобрнауки России от 31 декабря 2015 г. № 1577);
- Конституция Республики Тыва (с изменениями на 12.04.2019 г.) ст.5, 24;
- Закон ВХ-І «О языках в Республике Тыва» от 31.12.2003 г. № 462 (с изменениями на 12.04.2019 г.);
- Закон Республики Тыва от 21.06.2014 г. № 2562 ВХ-1 «Об образовании в Республике Тыва» (с изменениями на 02.06.2019 г.).

Школага тыва аас чогаалы болгаш литератураны өөредириниң сорулгалары

Өөредиглиг:

- чогаал сөзүглелиниң тургузуун, уран-чеченин, ооң дылының онзагай талаларын, идеятематиктиг утказын, композициязын ханы сайгартып;
- чогаалдың теориязының эге билиглеринге даянып, чечен чогаалдың аймаан, жанрын, хевирин, ооң бижиттинген төөгүзүн чыып;
- чечен чогаалдың онзагайын уран чүүлдүн өске хевирлери-биле деңнеп, орус болгаш өске-даа чоннарның литературазында тыва чогаалдарның идея-тематиказы-биле хөөннөш уткалыг чогаалдарны деңнеп;
- чогаал сайгарарынга ажыглаар янзы-бүрү медээ-сүмелерни (Интернет четкизи, словарьлар, библиографтыг справочниктер, энциклопедиялар) ажыглап сайгарарын өөредир.

Сайзырадыр:

- уругларның амыдыралче бот-тускайлаң медреселдиг көрүжүн хевирлеп, чогаадыкчы аргашинээн;

- аас болгаш бижимел чугааны делгеренгей, утказынга дүүштүр шын ажыглап, сайгарарын сайзырадыр. *Кижизидилгелиг:*
- сагыш-сеткили байлак, мөзү-бүдүжү чаагай, эптиг-чөптүг;
- кижилерге, төрөөн черинге, бойдузунга ынак, хумагалыг;
- хамааты бот-медерели бедик; ада-чурт төөгүзүн үнелеп билир;
- номчулгага сонуургалдыг, чогаадыкчы езу-биле боданып, бодунуң туружун амыдыралдың кандыг-даа байдалында камгалап билир кижини кижизидер.

Өөрөдилге планында төрөөн чогаал эртемниниң туружу:

Федералдыг базистиг өөрөдилге планында РФ-тиң өөрөдилге черлеринге ОФКС ёзугаар төрөөн чогаал неделяда 2 шак азы чылда 68 шакка өөрөдир кылдыр киирген.

6-гы класстың төрөөн чогаал эртемниниң утказы болгаш тургузуу

Эге класстарга чогаал дугайында өөрөнгөн билиглерин 6 класстарга улам ханыладып, сайзырадып, чаа өөрөдилге номунда литература теориязынга хамаарыштыр берген билиглерни шингээдир. Чогаал теориязын өөрениринге чаа немелделер 6 класстың өөрөдилге номнарында элээн делгем кирген. Чижээлээрге, аас чогаал теориязынга хамаарыштыр алыр болза, “тыва тоолчургу болгаш төөгү чугааларны шинчилеп келгени”, “ыр, кожамык дугайында болгаш алгыш-йөрөөлдер дугайында билиг”, эрте-бурунгу үеден бээр туруп келген хам алгыштары, алгыш-йөрөөлдер, макталдар, чалбарыглар оларның шажынчы хевирлери дээш о.ө.темалар моон мурнунда өөрөдип турганындан ханы.

Өөрөдилге номнарының төнчүзүнде авторлар дугайында немелде кыска тайылбырлар, аас чогаалы болгаш литература теориязындан допчу билиглер кииргени – чаа чүүл болуп турар. Профугланышкынныг ажылдарже кичээнгейни угландырган. Тайылбыр словарьлар, немелде литература-биле ажылдар, интернет четкизин ажыглап өөренири, өске эртемнер-биле харылзаалыг ажылдар онаалгалар метапредметтиг түңнелдерни чедип алырын магадылап турар.

6-гы класска чогаал сайгарылгазын *тематиктиг принципке* даянып ажылдаарын сүмелеп турар. Чогаал сайгарылгазын төөгүлүг барымдаалар-биле чергелештир сайгарар, тодаргай чижектерге даянып, чогаалдың тыптып, сайзырап келгенин социал-төөгүлүг, культурлуг байдалдар-биле харылзаалыын чайгаар тудуш кылдыр көөрү – *төөгү принципиниң* чогаалды шинчилеп сайгарарының негелдези.

Чогаал «жанры» болгаш аймактар деп билиглер-биле таныжылга уламчылаар. Сөзүглелди медерелдии-биле, шын, ыткыр болгаш караа-биле дүрген номчуп

өөрениринче, ылангыя номчаан чогаалдың үзүндүзүн азы кезектеринде кандыг бодал кирип турарын, ук бодалдың чугулазын, ооң чогаалга кандыг салдырлыын илередиринче базымны кылып, чогаалды сайгарылгалыг, шүгүмчүлөлдиг номчуп өөрениринге белеткел ажылын колдадыр. Сөстүн уран чүүлү болгаш уран чүүлдүн өске хевирлери чаңгыс аай үзел-бодалдыг болгаш сорулгалыг дээрзин уругларга билиндирер, чижектер-биле бадыйткаар.

Чогаал сайгарылгазының үезинде өске эртемнер-биле харылзааларга даяныры, литература-критиктиг статьялар-биле ажыл, интернет болгаш өске-даа медээлер чыып алып аргаларны киириштирери өөреникчинин чогаал эртемин өөрөнгенин боттускайлаң түңнелдерин үндүрер. Уругларның билдинмес айтырыгларга харыыны боттары дилеп тывар, шиитпирлээр уjurлуг айтырыгларга даяныр схема-план тургузуп, интернеттен азы өске-даа тыпкан факт-материалдар-биле ажылдаарын чедип алыры – өөрөдиринин кол негелдези бооп турар..

6-гы класстың өөреникчилеринин төрөөн чогаал эртеминде шиңгээдип алып уjurлуг түңнелдери

Өөрөдирлениң *бот-тускайлаң түңнелдери* өөреникчинин үзел-бодалын боттодарадып, бот-сайзырадып, бот-углап билиринче, өөрениринин чугулазын, чаа билиглер шиңгээдип алырын медеделдии-биле угаап билиринче, хөй чоннарның аразынга хууда болгаш хамааты туружун быжыглап, амыдыралчы планнарын тургузуп. Ону боттандыраынче угланган болур.

Предметтиг түңнелдер кижинин ажыл-херээнин дараазында байдалдарынче: эртемнин спецификазын медедел билип алырынче, чаа билиглерни чедип алырының янзы-бүрү аргаларын ажыглап шиңгээдиринче, теориялыг билиглерни амыдырал-биле холбап өөрөдиринче, эстетиктиг көрүштү хевирлээринче угланган болур.

Метапредметтиг түңнелдер өөреникчилерге чогаал эртемин өске эртемнин теория-практиктиг билиглери-биле чергелештир өөрөдиринче, өөрениринин боттускайлаң, коммуникативтиг (харылзаа тудуп, чугаалажып билиринин) регулятивтиг (ботугланышкынныг), чаа билиг алырының аргаларын шиңгээттиреринче угланган болур.

Өөрөдирлге-методиктиг хандырылгазы

1. Тыва Республиканың өөрөдирлге, эртем яамызының болгаш Национал школа хөгжүдөр институттун сүмелээни тыва чогаалга өөрөдирлге программасы. Авторлары: Е. Т.

Чамзырын, М. А. Кужугет, Л.Х. Ооржак. Кызыл, 2012.

2. Өөредилге ному. Л.Х. Ооржак, М.А. Кужугет, Е.Т. Чамзырын, Н.Ш. Куулар, А.С. Шаалы. Төрээн чогаал. 6 класс. Кызыл, 2014.

3. Янзы-бүрү словарьлар.

4. Тыва чогаалчыларның чыындылары болгаш өске-даа сөзүглелдери.

5. Башкының тургускан тестилери

Немелде литература

1. Б.К.Будуп. Тыва үлегер домактар болгаш чечен сөстөр. Кызыл: ТывН/Ч, 2010.

2. А.К. Ойдан-оол, С.К.Тадар-оол. Эдертиглер чыындызы. 5-9 класс. Башкыларга дузаламчы. – Кызыл, ТывНУЧ, 2004.

3. Е.Т.Чамзырын. Төрээн чогаалды өөредириниң теориязы болгаш методиказы. Кызыл, ТывКУ, 2005.

4. Матпаадыр. Уругларга аас чогаалы. Кызыл, ТывН/Ч, 2006.

5. С. С. Комбу. Тувинская литература. – Новосибирск: Наука, 2012.

6. Тувинские народные сказки (Сост. З.Б.Самдан). - Новосибирск: ВО «Наука», Сибирская издательская фирма, 1994.

7. Тыва Республиканың чогаалчылары. (М.Б.Ховалыг тургускан. Кызыл, 2000)

8. Тываның чогаалчылары – Писатели Тувы. (М.Б.Ховалыг тургускан. Кызыл, 2001)

9. Тыва улустуң тоолдары. Кызыл, Абакан: ООО «ИПП «Журналист», 2012.

Словарьлар:

1. С.И. Ожегов. Толковый словарь русского языка. _ М.: Русский язык, 1988.

2. Тыва дылдың тайылбыр сөзүмү. Том 1. (А-Й). _ Новосибирск: Наука, 2003. 3. Тыва дылдың тайылбыр сөзүмү. Том 1. (К, М). _ Новосибирск: Наука, 2004

4. Тыва-орус словарь. _ М.: Сов.энциклопедия, 1968.

Календарь-тематиктиг планнаашкын

№	Хүнү		Кичээлдин темазы	Бажыңга онаалга
	план	факт		

1.	05.09		Литература – сөстүн уран чүүлү	Чогаал дугайында мерген сөстөр, цитаталар тып келир.
2.	07.09		С. Сарыг-оол «Күс».	Шүлүктү доктаадыр.
3.	12.09		Тоолчургу болгаш төөгү чугаалар. “Ай, Хүн”, “Чеди-Хаан”, “Үгер канчап дээрже үне бергенил?” “Кижиканчап эң-не күштүг амытан болганыл?” “Күскениң чылга киргени”	“Тыва улустун тоолчургу болгаш төөгү чугааларын чыып бижиирин болгаш шинчилээринин ажилдары” номчуур, конспектилээр.
4.	14.09		“Үттүг-Хая дугайында тоолчургу чугаа”	Чогаалга чүүлдештир чурукчуруур, ону камгалаар.
5.	19.09		“Теве-Адар”. “Хайыракан”	Төрээн черинде черлер аттарының дугайында медээ кылыр. Чылдың 12 аттарын дес-дараалаан чурум нзугаар шээжилээр.
6.	21.09		“Амыр-Санаа дугайында төөгү чугаа”	«Амыр-Санаа» деп чогаалдан гиперболаның чижектерин тывар.
7.	26.09		“Кыры сөөгү”	Сөөктер аттары кирген үлегер домактар, тывызыктар тып бижиир.
8.	28.09		Хөөмейлээр Бүдүкпен”	Бүдүкпенниң окур-хевири. Кожуун, сумуларда хөөмейжилер. Мал-маганның ыдыктыг сөөктеринин дугайында медээ кылыр.
9.	03.10		«Тыва улустун төөгүлүг болгаш тоолчургу чугаалары»	Тоолчургу чугааларга чурукчуруур.
10.	05.10		Класстан дашкаар номчулга «Тыва улустун мифтери»	Номну төндүр сонуургап номчуур.
11.	10.10		Тыва улустун ырлары. Төрээн чер дугайында ырылар.	Ырларны шилилге-биле ырлап өөренир.
12.	12.10		Хосталга дугайында ырылар.	Шилилге-биле бир ыры сөзү доктаадыр.
13.	17.10		Практиктиг кичээл. Тыва улустун ырылары	Тыва улустун ырыларының аялгаларын дыңнап өөренир
14.	19.10		Ыр, кожамык дугайында билиг.	Тыва хөгжүм ансамбльдары дугайында медээ кылыр. Улуг улустан кожамык

				чыыр.
15.	24.10		Алгыш-йөрээлдер	Алгыш-йөрээлдерден бижиир, чогаадыр.
16.	26.10		Макталдар болгаш чалбарыглар	Макталдар, чалбарыглар доктаадыр.
17.	07.11		Хам алгыштары	Тываның улустуң чогаалчызы, эртемден М.Б. Кенин-Лопсан дугайында медээ чыыр.
18.	09.11		Хыналда ажил «Улустуң аас чогаалы – эгээртинемес байлак»	Тоолдарның, тоолчургу чугааларның, ырларның сөзүглелдерин шээжилеп,, ырлап өөренири.
19.	14.11		Тыва улустуң аас чогаалыга ниити катаптаашкын.	Ниити катаптаашкын
20.	15.11		Авторлуг тоолдар С. Сарыг-оол “Агар-Сандан ыяш”	Ховар ажыглаттынып турар сөстөрнүң болгаш сөс каттыжышкыннарының утказын билип ап, тайылбырлаар.
21.	21.11		Гипербола болгаш литота дугайында билиг	Чогаалчыларның гиперболаны, литотаны ажыглап турарының чижектери.
22.	23.11		С.Козлова “Аъттыг-шеригжи кыс”	Эки-турачы кыстар, Вера Байлак дугайында дыңнадыглар кылыр. Чогаалга хамаарыштыр чурук чуруур азы кыска чогаадыг бижиир. Сөстөрнүң утказын тайылбырлап бижиир.
23.	28.11		М.Сундуй “Эки турачы аъттыг эскадрон”	Тыва эки-турачылар дугайында медээ чыыр.
24.	30.11		К-Э.Кудажы “Маргылдаа”	Басняның утказынга чүүлдеш үлегер домактардан тып бижиир
25.	05.12		С.Сүрүн-оол «Аът биле оор»	“Оорнуң оруу муңгаш” деп чогаадыг бижиир.

26.	07.12		Иван Крылов “Шиижек биле Көгебуга” Басня дугайында билиг.	Орус болга өске-даа чоннарның баснязын тып номчуур, утказын таныштырар. Чогаал теориязын конспектилээр
27.	12.12		ЧС. Чогаадыг «Басняның маадырлары бистиң аравыста».	Шилилге-биле бир басняга чурук чуруур.
28.	14.12		С.Тока “Мерген”, “Тас-Баштыг”	«Мерген» деп эгеден үзүндүнү шээжилээр.

				«Тас-Баштыгның овурхевири» деп кыска чогаадыгны чогаал сөзүглелеинге даянып бижиир.
29.	19.12		С.Тока «База кыш»	Эгеге таарыштыр чурук чуруур, ону камгалаар.
30.	21.12		С.Тока «Шаагай»	Эгеге пландан тургузар.
31.	26.12		ЧС. Чогаадыг “Мээң авам”	Ава дугайында үлегер домактар чыып бижиир
32.	28.12		Класстан дашкаар номчулга. Д.Дефо «Робинзон Крузонун ужураалдары»	Немелде номчулгага номнар тывар.
33.	09.01		С.Сарыг-оол «Ол-ла Маскажык» Сайгарылгалыг номчулга	Күскү бойдушту чураан метафораларны ушта бижиир, чогаалга уjurдузазын тайылбырлаар.
34.	11.01		С.Сарыг-оол «Ол-ла Маскажык» Овур-хевирлер сайгарылгазы	“Маскажыктың салым-чолу” деп кыска чогаадыг бижиир..
35.	16.01		Чечен чогаалдың маадырының дугайында билиг.	Номчаан чогаалдарына ниити катаптаашкын
36.	18.01		Чогаадыг “Кижі өзер – кидис шөйлүр”	Мөзү-шынар темазына үлегер домактар бижиир
37.	23.01		О.Сувакпит «Буянын сергеzi»	«Буян келир үеде» деп чогаалыгга түңнел кезекти чогаадыр.
38.	25.01		М.Дуюнгар «Хлеб»	“Мен Байыр болган болзумза...” улаштыр бижиир.
39.	30.01		Ажык чугаа «Тараа-амыдыралдың үнер дөзү»	Хлебти кылырының технологиязын бижиир

40.	01.02		Ш.Суван «Киж-Бүрүс» Сайгарылгалыг номчулга	Киж-бүрүс дугайында эртемде медээлер чыыр.
41.	06.02		Ш.Суван «Киж-Бүрүс» Овур-хевирлер сайгарылгазы	Чогаалдың сюжедин эдерти чурук чуруур, камгалаар. Цитаталыг план тургузар.
42.	08.02		Ш.Суван «Киж-Бүрүс» Уран-чечениниң сайгарылгазы	“Мен Киж-Бүрүске ужурашкан болзумза, мынча дээр ийик мен...” деп темалыг кыска чогаадыг бижиир.
43.	13.02		Класстан дашкаар номчулга Б.Хөвөңмей «Марска чедер частым»	Орус болгаш делегей литературазындан чогаалдар номчуур.
44.	15.02		Х.Ойдан-оол «Эзир» Сайгарылгалыг номчулга	“Бир-ле катап Чыргакы хем эриинге” деп эдертиг-чугаа чогаадыр, ону чугаалаар.
45.	20.02		Х.Ойдан-оол «Эзир» Овур-	“Даг көрбейн эдээн

			хевирлер сайгарылгазы	азынмас” деп үлегер домактын утказын чогаалга хамаарыштыр тайылбырлаар.
46.	22.02		Х.Ойдан-оол «Эзир» Дылының уран-чеченин сайгарар	“Егерь кижиниң бир хүн ажылы” деп темага төлевилел тургузар.
47.	27.02		Х.Ойдан-оол «Эзир». Түннел кичээл	Эзирниң мурнундан “Төтчөглөкчиниң дузаанга” деп кыска чогаадыг бижиир.
48.	29.02		ЧС. Шинчилел ажылы “Бойдус камгалалы”	“Эзир болгаш Чазыйбан” деп темага мультфильм (КОМИКС) үндүреринге таарыштыр чуруктар чуруур.
49.	05.03		Ш.Суван «Азыранды»	“Азыранды бистиң аравыста”деп темага чогаадыг бижиир.
50.	07.03		ЧС. Кичээл-чурулга «Ыт — кижиниң өңнүү”	Ниити катаптаашкын
51.	12.03		Хыналда ажыл. Х.Ойдан-оол «Эзир» », Ш.Суван «Азыранды» деп темаларга	Аянның номчулга кичээлинге белеткенер.
52.	14.03		Аянның номчулга кичээли	Аянның номчулганың аргаларын катаптаар
53.	26.03		Улуг чурукчунуң уран тоолдары («Эр чол», ар113»)	Леонардо да Винчи дугайында медээни интернеттен тывар, эштеринге чугаалап бээр.

54.	28.03		М.Кенин-Лопсан «Авамның өө»	Шүлүктү шээжилээр
55.	02.04		М.Доржу «Экии, Тыва»	Төрөөн чер, өскөн суур дугайында чогаадыгчурумалдан бижиир.
56.	04.04		А.Даржай «Өггө йөрөөл»	Тыва өгнүң тургузуун, өг иштининг эдилелдерин бижиир. Өггө тураскааткан өске чогаалдарны тып номчуур.
57.	09.04		Уран номчулга М.Доржу «Экии, Тывам!»	Тыва дугайында солун чүүлдерни солуннардан, номнардан тывар.
58.	11.04		С.Молдурга «Амытаннар чылы»	Чыл бүрүзүн үлежип ап, шээжи-биле аянынг номчулгага белеткенир.
59.	16.04		Проза болгаш шүлүк чогаалдарының ылгавырлыг талалары.	Ава, төрөөн чер, найырал, эш-өөр дугайында шүлүктен чогаадыр.
60.	18.04		В.Көк-оол «Чаргы»	Бөлүктерге шиини мультфильм хевирлиг (КОМИКС) кылдыр чуруур, өске-даа ажылдар хевирин көөр.
61.	23.04		В.Көк-оол «Чаргы»	“Кижиге – угаанныг амытан” деп чогаадыгны бижиир.
62.	25.04		Е.Танова «Илбилиг согун». Эрткен үеже аян-чоруктуң чылдагааны.	Чогаалдан кол бодал илереткен домактарны ушта бижиир.
63.	30.04		Е.Танова «Илбилиг согун». Шаандагы болгаш амгы үениң уругларының омур-хевирин.	Шиининг дылының онзагайын сайгарар.
64.	07.05		Е.Танова «Илбилиг согун». Шиининг бижиттингенин онзагайы, кижизидикчи ужурутказы.	Автор маадырларны канчаар көргүскенил, чижектер-биле бадыткап ушта бижиир. “Шииден сонуургаан көргүзүүм” деп шилигелгелиг аас чугаа, план тургузары.
65.	14.05		Тест-биле ажыл.	«Мээң сонуургаан чогаалым» деп темага ажык чугаага белеткенир.
66.	16.05		ЧС «Мээң эң сонуургаан чогаалым».	Чайгы үеде номчуур номнар шилиир.
67.	21.05		Кичээл - аас журналы. «Экии, чаа чогаалдар».	Чыл дургузунда өөрөнгөн темаларын катаптаар

68.	23.05		Түүнел кичээл	Чайгы онаалгалар